

Zərifə Əliqayıb qızı Əliyeva
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorant
Xəzər Universiteti

ALİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNİN ELMİ-İNNOVATİV FƏALİYYƏTİ

Зари́фа Алигаи́б гызы Алиева
докторант по программе доктора философии
Университет Хазар

НАУЧНО-ИННОВАТИВНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Zərifə Aliqayıb Aliyeva
doctorial student in the program of doctor of philosophy
Khazar University

SCIENTIFIC INNOVATIVE ACTIVITIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Xülasə: Təhsil müasir cəmiyyətin ayrılmaz hissəsidir. Cəmiyyətdə təhsilin mövqeyinin dəyişməsi bir sıra innovativ proseslərin yaranmasına səbəb oldu. Bu məqalədə ali təhsil müəssisələrində, tədris prosesində baş verən innovasiyalar haqqında danışılır. Müəllif, eyni zamanda, məqalədə təhsil sistemində innovasiyaların əhəmiyyəti və onlara olan tələbatdan bəhs edir.

Açar sözlər: innovasiya, innovativ təhsil, ali təhsil müəssisələri, innovativ mühit, pədaqoji fəaliyyət, elmi tədqiqat

Резюме: Образование является неотъемлемой частью современного общества. Изменение роли образования в обществе послужило причиной возникновения ряда инновационных процессов. В статье рассматриваются инновации в высших учебных заведениях и образовательных процессах. Также в статье автор исследует важность и необходимость инноваций в системе образования.

Ключевые слова: инновация, инновационное образование, высшие учебные заведения, педагогическая деятельность, научное исследование

Summary: Education is an integral part of the modern society. The change of the role of education in society caused the emergence of number of innovative processes. The article deals with innovations in higher education institutions and educational processes. At the same time in this article the author investigates the importance and demand of innovations in educational system.

Key words: innovation, innovative education, higher education institutions, pedagogical activity, scientific research

Dünya çox sürətlə dəyişməkdədir. Qloballaşan dünyada cəmiyyətin bir çox sahələrində baş verən radikal dəyişikliklər təhsil sistemində də yen keçmədi və onun müasir cəmiyyətdə rolunun yadən qiymətləndirilməsinə səbəb oldu. Nəticədə ali təhsil yeni və "həyəcanlı" dövrünü yaşamağa başladı. Beləliklə, təhsil sahəsində atılan addımlar müasir tələblərə deyil, gələcəyin perspektivləri üzərində köklənməli və cəmiyyətdə deyil, keyfiyyətdə yönəlməli oldu.

Təhsil hər bir ölkənin inkişafında və dövlətin gələcəyində mühüm rol oynayır. Buna görə də müasir inkişaf etmiş dünyada dövlət ilk öncə təhsildə və elmdə tərəqqini təmin etməlidir. Təhsildən razı qalan millət inkişafından gəri qalır (2).

Azərbaycan Respublikası da dünyadakı qloballaşma proseslərindən kənarda qalmamışdır. Son illər aparılan sosial-iqtisadi siyasət nəticəsində ölkə yüksək inkişafa nail olmuş və apa-

rikan islahatlar sosial-iqtisadi həyatın yenidən qurulması və davamlı inkişafı üçün şərait yaratmışdır. XX əsrdə ictimai fəaliyyətin əsaslı surətdə yenilənməsi işe insanlar üçün məhz fərqli keyfiyyətdə inkişaf üçün imkanlar açmışdır.

Bu gün ölkəmizin qarşısında duran ən böyük vəzifələrdən biri də təhsil sistemini köhnə şablonlardan azad etmək, onun yeni sosial-iqtisadi şəraitin tələblərinə uyğun şəkildə formalaşdırılmasını təmin etmək, sərətişli təhsilverənlərə, müasir texnologiyalara əsaslanan infrastrukturaya malik olan və dünya ölkələri sırasında qabaqcıl mövqə tutan təhsil sistemini yaratmaqdır. Azərbaycan təhsil sistemi iqtisadi cəhətdən dayanıqlı və dünyanın aparıcı təhsil sistemlərinin standartlarına uyğun olmalıdır. Bu səbəbdən son dövrlərdə ölkəmizin təhsil sahəsində aparılan islahatlar təhsilin innovativ fəaliyyətinin aktivləşməsinə yeni imkanlar yaratmışdır. Bu gün, demək olar ki, hər kəs innovasiyalar və innovativ inkişaf haqqında sözbə açıq. "Innovasiya" terminindən yaranan innovativ təşkilat, innovativ fəaliyyət, innovativ potensial, innovativ təklif, innovativ təhsil və s. ifadələrinə cəmiyyətdə tez-tez rast gəlinir.

"Innovasiya" nədir?

"Innovasiya" termini latın dilində "innovato" sözündən olub, "yenilənmə" və "yaşılama" deməkdir. Termin elmi tədqiqatlarla XIX əsrlərdə meydana gəlib. "İqtisadi innovasiya" anlayışı XX əsrin əvvəllərində Avstriya iqtisadçısı Yozef Şumpeterin «The Theory of Economic Development» (1934) əsərindən gəniyyəti icmaiyətdə daxil oldu. Innovasiya – yüksək səmərəliyə malik yeniyyətin təbiiqə, insanın intellektual fəaliyyətinin, kaşfinin, ixtirasının son nəticəsidir. Innovasiya fəaliyyətinin nəticəsi yeni və ya təkmilləşdirilmiş məhsul (iş, xidmət), texnoloji proses, həmçinin ictimai münasibətlərin müxtəlif sahələrində təşkilatı-texniki, maliyyə-iqtisadi və digər hallar hesab edilir. Innovasiya fəaliyyəti iqtisadi inkişafı və rəqabətliyyəti təmin etmək üçün yeni ideyaların, elmi biliklərin, texnologiya və məhsulların müxtəlif istehsal və idarəetmə sahələrinə təbiiqə edilmişdir. Eyni zamanda innovasiya bir mədəniyyət elementlərinin digər mədəniyyətə inteqrasiyası anlamını verir. Innovasiyanın məqsədi idarəetmə obyektini dəyişməkdir, yeni elmi, texniki, iqtisadi və sosial səmərə əldə etməkdir.

XX əsrin əvvəlində biliyin yeni sahəsi – "innovatika" yarandı. Innovatika, yeniliklər haqqında elmdir. Innovatikada əsas anlayış innovativ prosesdir. Bu gün təhsil sistemində "pədaqoji innovasiyalar" termininə tez-tez rast gəlinir (A.H. Tağıyev, İ.A. Aslanzadə. 2017, 11-15).

Əslində, "təhsil innovasiyaları" və "pədaqoji innovasiyalar" terminləri çox yaxın mənalar daşıyır. Pədaqoji innovativ proseslər təxminən 1950-ci illərdən başlayaraq Qərbdə və təxminən son 15 ildə ölkəmizdə xüsusi tədqiqat obyektinə çevrilib.

Innovasiya pədaqoji fəaliyyət olaraq təhsilə yenilik gətirir, təhsil prosesinin təkmilləşdirilməsinə xidmət edir. Pədaqoji innovasiya dedikdə, pədaqoji sistemdə təlim, tərbiiyə, təhsil prosesinin gedişini və noticələrini yaxşılaşdırmaq məqsədli həyata keçirilən yenilik başa düşülür (7).

Bu günlərdə elmi ədəbiyyatda "novasiya" və "innovativ" terminlərinin onlarla izahı var, həmçinin innovativkaya dair izahlı və xüsusi terminoloji lüğətlər hazırlanıb.

Təhsildə innovativ proseslər necə yarandı? Niyə onlar kütləvi xarakter daşımağa başladı və təhsil prosesində strateji mövqə qazandı?

Təhsil müəssisələrinin, xüsusilə universitet və institutların funksiyalarından biri də yeni bilikləri "istehsal" edib, onları sosial və iqtisadi həyatın bütün sahələrinə təbiiqə etməkdir. Yeni biliklərin meydana gəlməsi üçün yeni tədris metodologiyaların və təlim texnologiyaların sınaqdan keçirilməsinə, onları tədris prosesində təbiiqə etməklə praktik fəaliyyətə əsaslanan tədris metodlarına ehtiyac yarandı.

Bundan irəli gələrkə dövlət təhsil sahəsində apardığı islahatlarla sözün əsl mənasında ali təhsil müəssisələrinin innovativ fəaliyyətə olan yanaşmasını dəyişməyə məcbur etdi, çünki hər bir ölkənin innovativ inkişafında ali təhsil müəssisələri böyük rol oynayır. Başqa heç bir müəssisə ali təhsil müəssisəsi kimi bütün innovativ prosesi müstəqil şəkildə təmin etmə potensialına malik deyil. Ali təhsil müəssisəsi elmi tədqiqatların aparılmasından tutmuş, innovativ məhsulun ali təhsil müəssisəsinin yetişdirdiyi kadrlar tərəfindən sənaye təşkilatlarına çatdırılmasına qədər müstəqildir. Müəssisənin yeni məhsul istehsal etmək qabiliyyəti gələcək müvəffəqiyyətin əsas amilidir.

Təhsil sahəsində innovativ fəaliyyət elmi-pedaqoji, tədris-metodikli, təşkilati, hüquqi, maliyyə-iqtisadi və maddi-texniki bazaların təkmilləşməsinə istiqamətləndirilməlidir.

Ali təhsil müəssisələrində innovativ fəaliyyət təhsilin və fərdlərin şəxsi keyfiyyətlərinin yüksəldilməsinə; yeni intellektual və ya elmi texnologiyaların, dərs vasitələrinin hazırlanması, avadanlıqların yaradılmasına və tətbiqinə; ali təhsil müəssisələrinin yeni maliyyə mənbələrinin yaradılmasına; professor-müəllim heyətinin peşəkarlığı səviyyəsinin artırılmasına və innovativ infrastrukturun formalaşdırılmasına və onun fəaliyyətinin təmin olunmasına yönəldilməlidir.

Ali təhsil müəssisələrinin innovativ potensialını adətən tədris prosesinin keyfiyyəti, infrastrukturun balanslaşdırılması və ali təhsil müəssisələrinin innovativ inkişafının göstəriciləri müəyyənləşdirir.

Innovativ mühitin formalaşdırılması, innovativ strategiyanın aktualaşdırılması, şəxsiyyət yetişdirmə biləcəkdir elmi mühitin və innovativ düşüncəyə malik insan resurslarının yaradılması innovativ təşkilatın prioritet məsələlərindəndir.

Ali təhsil müəssisələrinin innovativ prosesinin yaradılması və həyata keçirilməsi bilavasitə həmin təşkilatın innovativ potensialından asılıdır. Yalnız aktiv innovativ fəaliyyətlə məşğul olan pedaqoji heyət və əməkdaşları olan ali təhsil müəssisəsi innovativ təhsil verə bilər.

Innovativ ali təhsil müəssisəsində innovativ mühit çox önəmlidir. Bəs ali təhsil müəssisələrinin innovativ potensialını ölçən amillərdən biri olan innovativ mühit nədir?

Innovativ mühit əməkdaşların innovativ potensiallarının optimal şəkildə həyata keçməsinə səbəb olan kollektiv üzvlərinin formalaşmış birgə fəaliyyətidir. Yaradıcı mühit müəllim və tələbələr arasında çeviklikli, əməkdaşlıq və bağlılığı maksimum şəkildə təmin edir. Ümumiyyətlə, innovativ ali təhsil müəssisəsində elə bir mühit yaratmaq lazımdır ki, orada pedaqoji heyətə yanaşı, istedadlı tələbələr də özlərini təsdiq edə bilsinlər. Yaradıcı insan adətən ona hər nədə "rahatlıq" yaradan bir mühitdə çalışıb yaraşmaq istəyir.

Xuxarıda qeyd olunduğu kimi, Ali təhsil müəssisələrinin innovativ fəaliyyətinin qiymətləndirilməsində əsas meyar həmin müəssisədəki tədris keyfiyyəti olmalıdır. Ali təhsil müəssi-

səsinin yetişdirdiyi məzunların peşəkar fəaliyyətə hazırlıq bacarıqları tədris keyfiyyətinin ölçən göstəricilərindən biri hesab olunur. İşgözlülərin fikrinə, müasir mütəxəssis formalaşmış innovativ düşüncəyə və yüksək səviyyədə yaradıcılıq qabiliyyətinə malik olmalı, fərdi peşəkar inkişafı üçün fərqli metod və vasitələrdən istifadə etməyi, layihə və məqalələrlə işləməyi bacarmalı, müxtəlif istiqamətlər üzrə biliklərə və praktik təcrübəyə malik olmalıdır. Təəssüf olsun ki, Azərbaycanada işgözlülərin təhsil və kadr hazırlığı, təhsilin məzmununun təkmilləşdirilməsi prosesinə cəlb olunması, demək olar ki, "yox" səviyyəsindədir. Belə ki, işgözlülər kadr hazırlığı prosesində iştirak etməli, hazırlanan kadrlarla bağlı şərtlər və tövsiyələr irəli sürmək imkanına malik olmalı və buna müvafiq olaraq cavabdehliyini daşı etməlidir.

Mütəxəssislərin fikrinə, ali təhsilin innovativ inkişaf yolu artıq zamanın hökmdarıdır və ona alternativ yoxdur. Bu səbəbdən, Azərbaycan təhsilinin strateji mövqelərindən biri innovativ düşüncəyə malik peşəkar mütəxəssislərin yetişdirilməsidir.

Innovativ ali təhsil müəssisəsi tələbəni məqsədyönlümlü və öz elmi, peşə və şəxsi fəaliyyətinin layihələşdirməsinə, müstəqil qərarlar vermək və məsuliyyətli olmağa öyrətməlidir. Ali təhsil müəssisəsi uyğun peşəkar kompetensiyalara, mənavi şəüra, geniş dünyagörüşünə malik yaradıcı şəxs yetişdirməlidir. Yalnız bu halda məzun olan bir gənc bugünkü əmək bazarının sət şərətində rəqəbat aparıb öz yolunu tuta bilər.

Təhsilalanların savadlı və sənətləli şəxs kimi formalaşmasına müəllimin təsiri müəllimin akademik bacarıqlarından, tədris təcrübəsindən və peşəkarlığı səviyyəsindən xeyli asılıdır. Peşəkar mütəxəssislərin hazırlanması tədris prosesinin ciddi şəkildə yenilənməsinə tələb edir. Bunun üçün təhsilin yeni innovativ metod və tədris formalarına zərurət yaranır. Müasir dünyada qlobal informasiya şəbəkəsinin və informasiya texnologiyalarının inkişafı müəllimin təhsil sistemindəki roluna bilavasitə təsir edir. Belə ki, internet daha zəngin və ətraflı məlumat bazasına sahib olduğundan, müəllimin birbaşa bilik ötürüldüyü rəhbərlik rolunu köklü dəyişməsinə səbəb olur. Bu gün müəllimin əsas missiyası müşahidəçi və metodist olub, tələbələrə biliyin (internetdən əldə etdiyi də daxil) mənimsənilməsinə yol gös-

tarib istiqamətləndirməkdir. Artıq müasir tədris prosesi tələbənin müstəqil şəkildə işləməsinə təşviq edir. Müəllim, tələbənin əldə etdiyi məlumatdan səmərəli şəkildə istifadə edərkən, onun dorin biliyi çevrilməsində dəstək olmalı və ona bu vərdisləri aşılamalıdır.

Qeyd olunduğu kimi, ali təhsil müəssisələrinin hazırladığı kadrlar sahələrdə üzrə peşəkar mütəxəssis olmaqla yanaşı, geniş dünyagörüşünə və yaradıcı düşüncəyə malik olmalıdır. Bunun üçün təhsil ocaqlarında yaradıcılıq və innovativliyi dəstəkləyən mühitin olması çox önəmlidir. Yaradıcı insana dəstək olmadan o müstəqil şəkildə "yaradıcılıqla" məşğul ola bilməz. Lakin yaradıcı mühitə gənc istedadlı şəxs yeni ideyalar istehsal etməyə "məhkumdur".

Beləliklə, tədris prosesində innovasiya dedikdə, təlim prosesinin məzmununa (metod, metodika, texnologiya) yeniliyin daxil edilməsi bəşə düşür. Bu yenilik tələbələrə biliklərinə və düşüncə tərzlərinə dəyişikliklər gətirir, onlarda innovativ kompetensiyaların yaranmasına bilavasitə səbəb olur.

Ali təhsil müəssisələrinin innovativ "bacarıq"ı müəyyən edən amillərdən biri də onun yeni bilikləri meydana gətirmə, elmi tədqiqatların aparılması imkanlarıdır. Təhsildə innovasiyanın təbiiqinin bir üsulu da pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olan professor-müəllim heyətinin daha çox elmi-tədqiqat işlərinə cəlb olunmasıdır. Belə ki, tələbə dünyə miqyaslı tədqiqatçılar "camiyyət"i qoşulmalıdır. Bu, nə deməkdir? Bu, o deməkdir ki, bütün ali təhsil müəssisələrinin pedaqoji heyəti gözəl tədqiqatçı olmalıdır və tələbələr ən yaxşı tədqiqatçılardan öyrənmək, onlarla ünsiyyətə olmaq imkanlarına sahib olmalı və yararlanmalıdır.

Tələbələrə özlərinin də elmi tədqiqatda cəlb edilməsi arzuolunandır. Onların elmi-tədqiqat fəaliyyətini müxtəlif üsullarla təmin etmək mümkündür. Bura tələbələrə kurs işlərinə, layihələrə, təcrübələrə, diplom işlərinə, elmi tələbə dərnəklərinə, olimpiadalarına, yarışlara, tələbə-elmi konfranslara və kafedralarda keçirilən elmi-tədqiqat işlərinə cəlb olunmasını ağıl etmək olar. Məhz tədqiqatçı kimi təhsil müəssisəsi tələbələrə daha çox müstəqil rəyənçiyə çevrilməsinə imkan yaradır və eyni zamanda, onlarda öyrənmə sevgisini aşılamış olur.

Bu gün müxtəlif təhsil qurumları və təşkilatları gənc tədqiqatçılar və müəllimlərin elmi fəaliyyətinə dəstəkləmək üçün xüsusi proqramlar təklif edir. Bir sıra dövlət və özəl ali təhsil müəssisələri bu istiqamədə iş aparır, pedaqoji heyətin elmi fəaliyyətlə marağını artırmaq üçün onların müxtəlif yerli və beynəlxalq proqramlara, müsabiqələrə iştirakını təmin edir və xüsusi mükafatlar təqdim edir.

Tədris prosesinin innovativ inkişafında müasir təlim texnologiyalarının rolu böyükdür. Bunlardan internet-texnologiya xidmətləri, elektron təlim (təlim e-Learning), smart təlim və s. qeyd etmək olar. Hələ yaxın keçmişdə tələbələr üçün yeganə bilik mənbəyi müəllim və onun tərəfindən tövsiyə edilən dərslik idisə, bu gün tələbənin lazımı məlumatı əldə etməsi üçün geniş imkanları var. Elektron dərs resurslarının (internet texnologiyaları) təklif etdiyi geniş və yenilənən məlumat imkanları tədris prosesini xeyli asanlaşdırıb. Belə ki, internet texnologiyaları biliklərin müəllimləndirilməsinə, tələbənin müəllimə, tələbədən tələbəyə ötürülmə prosesini sürətləndirib (6).

Bu gün Azərbaycanın bir sıra ali təhsil müəssisələrində elektron təhsil artıq innovasiya hesab edilmir, lakin bazıları üçün bu məsələ hələ də yenilikdir və yubanması həmin müəssisənin peşəkar mütəxəssis hazırlanmasına mənfəət təsir edir. Düzüldür, gecikmənin obyektiv və subyektiv səbəbləri var və bunu dənəmaq olmaz. Bunlardan biri, bəzi ali təhsil müəssisələrinin infrastrukturunun yetəri qədər zəngin olmamasıdır. Bunun üçün istər informasiya və telekommunikasiya sahəsində, istərsə də professor-müəllim heyətinin peşəkarlığı keyfiyyətinin artırılması istiqamətində ciddi investisiyalara ehtiyac var.

Düzüldür, təhsil infrastrukturuna önəmli əmil olsa da onun məhkəmləndirilməsi insanların bilik və bacarıqlarının yüksəlməsinə tam təminat verməz. Bilik və bacarıqların təhsil müəssisələrinin sayı və təhsilin müddəti ilə deyil, öyrətmə və öyrənmə prosesinin keyfiyyəti təminatı ilə əldə olunur. Son dövrlərdə bir sıra ölkələr tərəfindən təhsilin inkişafı məqsədi ilə təhsil infrastrukturuna, həmin infrastrukturun yeni avadanlıqlarla təchizatına xeyli vəsait xərclənsə də, həmin ölkələrdə təhsilin nəticələrində müsbət irəliləyiş əldə edilməmişdir. Ümumi təhsil pilləsini

bitirməsinə baxmayaraq, hesab, oxu və yazı vərdişlərinə malik olmayan çoxlu sayda insanlar vardır. Həmin səbəblərdən təhsilin keyfiyyətinin təminatı başlıca strateji prioritetə çevrilməlidir.

Buna baxmayaraq, innovasiyalarla zəngin olan Azərbaycan təhsili bu istiqamətdə artıq müəyyən yol qat edib. Ümumilikdə isə Azərbaycanın Bolonya prosesinə qoşulması ən uğurlu addımlardan biridir ki, bu, qloballaşan dünyada ölkə təhsil sistemində yenilik, müasirlik gətirərək ona yeni nəfəs, yeni istiqamət vermiş oldu. Bolonya prosesinə qoşulmamız ölkəmizin Avropa təhsilində inteqrasiyası ilə yanaşı, ali təhsil müəssisələrinin tədris prosesində bir sıra innovasiyaların yaranmasına və tətbiqinə səbəb oldu. Qloballaşma prosesləri müxtəlif dövlətlərin təhsil sistemlərinin inteqrasiyasını şərtləndirdiyinə görə təhsil standartlarının unifikasiya məsələsi ölkəmizdə Bolonya prosesini daha da sürətləndirir.

Problemin aktuallığı. Əgər bir ali təhsil müəssisəsi innovativliyini təmin etmək istəyirsə, mütləq şəkildə professor-müəllim heyətinin pedaqoji fəaliyyətinin "keyfiyyətli" yenilənməsinə, müasir təlim texnologiyalarının tətbiqinə, elmi-tədqiqat fəaliyyətinin inkişafına və aktual elmi ixtiraların kəşfinə önəm verməlidir. Çünki, innovasiyalar haqqında sadəcə söhbət açan deyil, innovativ infraqurata və mühitə malik olan ali təhsil müəssisəsi özünü "innovativ" adlandırma bilər. Yaxşı olar ki, ali təhsil müəssisələri innovativ fəaliyyətini ölçmək üçün mütəmadi olaraq monitorinqlərdən istifadə etsinlər.

Problemin elmi yeniliyi. Ali təhsil müəssisələrin innovativ fəaliyyətinin əsas xüsusiyyətlərinin göstərilməsindən, müəssisələrin innovativ fəaliyyətlərində mövcud olan problemlərin müəyyənəndirilməsindən və gələcək perspektivlərinin öyrənilməsindən ibarətdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə verilmiş yanaşma ali təhsil müəssisələrin innovativ fəaliyyətlərinə olan yanaşmalarını yenidən nəzərdən keçirməyə səbəb olacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Ağayev Ə. Ə. Təlim prosesi: əsnə və müasirlik. Bakı: Adiloğlu, 2006.
2. Əhmədov H.H. Azərbaycan təhsilinin inkişaf strategiyası: Monoqrafiya. Bakı: Elm, 2010.
3. İbrahimov F.N., Hüseynzadə R. L. Pedaqogika. Dərslük. Bakı: Mütərcim, 2012.
4. Mehrabov A. Pedaqoji texnologiyalar. Bakı, 2006.
5. Nəzərov A.M. Müasir təlim texnologiyaları. Dərs vəsaiti. Bakı: ADPU-nun nəşriyyatı, 2012.
6. Sadıqov F.B. Pedaqogika: Dərs vəsaiti. Bakı, 2008.
7. Tağıyev A.H., Aslanzadə İ.A. İnnovasiya menecmenti: Dərs vəsaiti. I hissə. Bakı, 2017.
8. Гребенюк И.И., Голубцов Н.В. Анализ инновационной деятельности высших учебных заведений России: Монография / под. ред. Гребенюк И.И. М.: Изд-во «Академия Естествознания», 2012.
9. Рыбцова Л. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. Изд-во Урал. ун-та, 2014.

E-mail: aliyeva.zarifa79@gmail.com

Rəyçilər: ped.ü.fəls.dok., dos. T.S. Paşayev

ped.ü.fəls.dok. İ.B. Əmirəliyeva

Readaksiyaya daxil olub: 30.11.2018